

ภาวะผู้นำของพระมหากัสสปเถระในการทำสังคายนาครั้งที่ 1 Leadership of Pramaha Kassapathera in the First Order

วัฒน์ กल्याณพัฒน์กุล*

พระศรีสุทธิพงศ์**

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการจะศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของพระมหากัสสปเถระในการทำสังคายนาครั้งที่ 1 จากการศึกษาพบว่า พระมหากัสสปเถระ เป็นบุตรของพราหมณ์มหาศาล ผู้บำเพ็ญเนกขัมมบารมีมาก่อน เห็นโทษของการครองเรือน ในที่สุดทั้งสองได้ตัดสินใจออกบวช ท่านเป็นพระสันโดษเล็กน้อย ถืออุตงค์เป็นวัตร อุตงค์ 3 ข้อที่ถืออยู่ตลอดชีวิต คือ 1. ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร 2. เทียวบินทบาตเป็นวัตร 3. อยู่ป่าเป็นวัตร พระศาสดาทรงประทานสาธุการแก่ท่านแล้ว ตรัสว่า เธอได้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ตนแก่ชนเป็นอันมาก ทรงสรรเสริญท่านว่า เป็นผู้เล็กน้อย สันโดษ ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายให้ถือเป็นแบบอย่าง

ท่านพระมหากัสสปเถระได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำที่ดี นับเป็นต้นแบบในการนำคณะสงฆ์ไปสู่เป้าหมายได้ ดังจะกล่าวโดยสรุปได้ด้วยการ 1) การวางแผนงาน (Planning) หลังจากได้ยินคำพูดของพระบางรูปที่กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยดังกล่าวแล้ว ได้ปรารถนาที่จะรวบรวมพระพุทธรูปให้เป็นหนึ่งเดียว จึงปรึกษากับคณะสงฆ์แล้วได้กำหนดระยะเวลาที่จะทำสังคายนา 2) การจัดหาบุคลากร โดยการคัดเลือกพระเถระผู้มีความสามารถ รอบรู้ในพระธรรมวินัย 3) การจัดการองค์กร (Organizing) ท่านได้ชักชวนให้ภิกษุสังฆสมณาสสนะที่ทูลโทรม และจัดการกับข้อสงสัยเกี่ยวกับตัวบุคคลที่เกิดขึ้นในขณะนั้น 4) การอำนวยการ (Directing) ท่านได้กำหนดสถานที่ทำสังคายนา ระยะเวลาที่เหมาะสม การติดต่อประสานงานกับส่วนราชการ คือ พระเจ้าแผ่นดินเพื่อขอรับการอุปถัมภ์ 5) การรายงาน (Reporting) ท่านได้รายงานผลจากการทำสังคายนา คือ มีการเรียบเรียงพระวินัยและพระธรรมเป็นหมวดหมู่

นับได้ว่า พระมหากัสสปเถระเป็นผู้มีบทบาทในการดำรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย ข้อนี้ นับเป็นคุณูปการที่ท่านพระมหากัสสปเถระได้กระทำไว้ต่อพระพุทธศาสนาและแบบอย่างอันดีงามสืบมาถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, พระมหากัสสปเถระ, การสังคายนาครั้งที่ 1

* อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

** อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, E-mail.mcu.nakhonsawan@gmail.com

Abstract

This article needs to be studied. Leadership of Maha Gosvastra in the first consultation of the study found that. Phra Maha Gospa Thera Is the son of an enormous Brahmin. The practitioners of foreknowledge. See the punishment of the household. Eventually they both decided to ordain. You are a serene soliloquy. The pilgrimage is a three-day pilgrimage that is held throughout life. 1. The need for a requisition. 2. Visiting alms. The Prophet gave him a blessing and said: She has done many things for her own benefit and happiness. Praise him. As a recluse, teaching monks is a model.

He has shown great leadership. It is a model for bringing the Sangha to the goal. This is summarized by 1) planning after hearing the words of some gods who have discussed the disciplines. To preach the Buddha to be one. Therefore, consult with the Sangha and determine the time to complete the process. By selecting a talented Thera. Knowing in the Discipline 3) Organizing You have persuaded to restore the dilapidated saints. And deal with questions about the person that occurred at that time. 4) Directing You have set up a place to do it. The right time 5) Reporting You have reported the results of the preparation process, namely, the revision of the Vinaya and the precepts as a category.

It has been said that Maha Gospratra is responsible for the preservation of the Discourses. This is the contribution that Maha Gosprat Thra has done to Buddhism and a good example to date.

Keyword: Leadership, Pramaha Kassapathera, the First Order

บทนำ : ประวัติพระมหากัสสปเถระ

1. สถานะเดิม

พระมหากัสสปเถระ ชื่อเดิมว่า ปิณฑลิ เป็นชื่อที่บิดาและมารดาตั้งให้ แต่มักเรียกกันตามโคตรว่า กัสสปะ บิดาชื่อ กปิละ มารดาไม่ปรากฏชื่อ เป็นวรรณะพราหมณ์ตระกูลมหาศาล เชื้อสายกัสสปโคตร ท่านเกิดที่หมู่บ้านพราหมณ์ ชื่อมหาตตะ ตั้งอยู่ในเมืองราชคฤห์ ภายหลังพระมหาบุรุษเสด็จอุบัติ

2. ชีวิตก่อนบวช

พระมหากัสสปเถระ เป็นลูกพราหมณ์มหาศาล บิดาและมารดาจึงต้องการผู้สืบเชื้อสายวงศ์ตระกูล ได้จัดการให้แต่งงานกับหญิงสาวธิดาพราหมณ์มหาศาลเหมือนกัน ชื่อภัททกาปิลานี ในขณะที่ท่านมีอายุได้ 20 ปี นางภัททกาปิลานีมีอายุได้ 16 ปี แต่เพราะทั้งคู่คู่อภิเษกพรหม

โลก และบำเพ็ญเนกขัมมบารมีมา จึงไม่ยินดีเรื่องกามารมณ์ เห็นโทษของการครองเรือนว่า ต้องคอยเป็นผู้รับบาปจากการกระทำของผู้อื่น ในที่สุดทั้งสองได้ตัดสินใจออกบวชโดยยกทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดให้แก่ญาติและบริวาร พวกเขาได้ไปซื้อผ้ากาสาฬหพัสตร์ และบาตรดินจากตลาด ต่างฝ่ายต่างปลงผม ให้แก่กันเสร็จแล้ว ครองผ้ากาสาฬหพัสตร์สะพายบาตร ลงจากปราสาทไปอย่างไม่มี ความอาลัย

3. การบวชในพระพุทธศาสนา

เมื่อปิปผลิและภัททกาปิลาณีเดินทางไปด้วยกันได้ระยะหนึ่งแล้วปรึกษากันว่า การปฏิบัติเช่นนี้ ทำให้ ผู้พบเห็นติเตียนได้ เป็นการไม่สมควร จึงได้แยกทางกัน นางภัททกาปิลาณีไปถึงสำนักนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วบวชเป็นนางภิกษุณีภายหลังได้บรรลุพระอรหัตตผล

เมื่อทั้งสองคนแยกทางกัน พระศาสดาประทับอยู่ที่พระคันธกุฎี วัดเวฬุวัน ทรงทราบถึงเหตุนี้ จึงได้เสด็จไปประทับที่โคนต้นพทุปปัตตนิโครธ ระหว่างเมืองราชคฤห์กับเมืองนาลันทา เพื่อรอรับการมาของเข่า ตันนิโครธนั้นมีลำต้นสีขาว ใบสีเขียว ผลสีแดง ปิปผลิเห็นพระองค์แล้วคิดว่า ท่านผู้นี้ จักเป็นศาสดาของเรา เราจักบวชอุทิศพระศาสดาองค์นี้ จึงน้อมตัวลงเดินเข้าไปหา ไหว้ 3 ครั้ง แล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงเป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวก พระศาสดาตรัสว่า กัสสปะ ถ้าเธอพึงทำความเคารพนับถือฉันแก่แผ่นดิน แผ่นดินนั้นก็ไม่สามารถจะรองรับได้ ความเคารพนับถืออันเธอผู้รู้ความที่ตถาคต เป็นผู้มีความยกย่องนี้กระทำแล้ว ย่อมไม่ทำแม้ชนของเราให้ไหวได้ เธอจงนั่งลงเถิด กัสสปะ ตถาคตจะ ให้ทรัพย์สินมรดกแก่เธอ

4. วิถีบวช

ลำดับนั้น พระศาสดาได้บวชให้ท่านด้วยทรงประทานโอวาท 3 ข้อ คือ

(1) คุณก่อนกัสสปะ เธอพึงศึกษาว่า เราจักเข้าไปตั้งความละเอียด และความเกรงใจใน วัฏฏะทั้งที่เป็น เถระ ปานกลาง และบวชใหม่

(2) ธรรมใดเป็นกุศล เราจักเสวยโสถลงฟังธรรมนั้น พิจารณาเนื้อความนั้น (ของธรรม นั้น)

(3) เราจักไม่ทิ้งกายคตาสติ คือพิจารณาร่างกาย เป็นอารมณ์ (อยู่เสมอ)

วิถีบวชอย่างนี้เรียกว่า โอวาทปฏิบัติคุณอุปสัมปทา แปลว่า การบวชด้วยการรับโอวาท ครั้นบวชให้ท่านเสร็จแล้ว พระศาสดาทรงให้ท่านเป็นปัจฉาสมณะเสด็จไปตามทาง ได้หน่อยหนึ่ง ทรงแวะข้างทาง แสดงอาการจะประทับนั่ง พระเถระทราบดังนั้น จึงปูผ้าสังฆาฏิอัน เป็นแผ่นผ้าผืนเก่าของตน เป็น 4 ชั้น ที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง พระศาสดาประทับนั่งบนสังฆาฏินั้น เอาพระหัตถ์ลูบผ้าพลาจ ตรัสว่า กัสสปะ สังฆาฏิอันเป็นแผ่นผ้าเก่าผืนนี้ของเธอ อ่อนนุ่ม พระเถระ รู้ความประสงค์จึงกราบทูลว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงทรงห่มผ้าสังฆาฏินี้เถิด พระเจ้าข้า แล้ว เธอจะห่มผ้าอะไร พระศาสดาตรัสถาม พระเถระกราบทูลว่า เมื่อได้ผ้าสำหรับห่มของพระองค์ ข้า พระองค์จักห่มได้พระเจ้าข้า พระศาสดาได้ทรงประทานผ้าห่มของพระองค์แก่พระเถระ ๆ ได้ห่ม ผ้าของพระศาสดา มิได้ทำความถือตัวว่า เราได้จีวรเครื่องใช้สอยของพระพุทธเจ้า (ปฏิบัติตักสงฆาฏิ) แต่คิดว่า ตั้งแต่นี้ไปเราจะทำอะไรให้ดีกว่านี้อีก จึงได้สมาทานอุตงค์ 13 ข้อ ในสำนักพระ ศาสดา หลังจากบวชได้ 8 วัน ก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา

5. งานประกาศพระศาสนา

พระมหากัสสปะเถระเป็นพระสันโดษมีกนน้อย ถืออุตงค์เป็นวัตร อุตงค์ 3 ข้อ ที่ถืออยู่ ตลอดชีวิต คือ 1. ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร 2. เทียวบิณฑบาตเป็นวัตร 3. อยู่ป่าเป็นวัตร

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านจึงเป็นแบบอย่างที่ดีของคนรุ่นหลังมากกว่าการแสดงธรรม ท่านได้แสดงคุณแห่งการถือธุดงค์แก่พระศาสดา 2 ประการ คือ

- 1) เป็นการอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
- 2) เพื่ออนุเคราะห์คนรุ่นหลังจะได้ถือปฏิบัติตาม

พระศาสดาทรงประทานสาธุการแก่ท่านแล้วตรัสว่า เธอได้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ตนแก่ชนเป็นอันมาก ทรงสรรเสริญท่านว่า เป็นผู้มักน้อย สันโดษ ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายให้ถือเป็นแบบอย่าง ดังนี้

(1) กัสสปะ เข้าไปสู่ตระกูล ชักกายและใจออกห่างประพฤติดนเป็นคนใหม่ ไม่คั่นเคยอยู่เป็นนิตย์ ไม่คั่นองกายวาจาใจ จิตไม่ข้องอยู่ในสกุลนั้น เพิกเฉย ตั้งจิตเป็นกลางว่า ผู้ใคร่ลาภจะได้ลาภ ผู้ใคร่บุญจะได้บุญ ตนได้ลาภมีใจฉันทิ ผู้อื่นก็มีใจฉันทินั้น

(2) กัสสปะ มีจิตประกอบด้วยเมตตา แสดงธรรมแก่ผู้อื่น

(3) ทรงสั่งสอนภิกษุให้ประพฤติดีประพฤติดชอบ โดยยกท่านพระมหากัสสปะเป็นตัวอย่าง

6. เอตทัคคะ

พระมหากัสสปเถระ ได้รับการสรรเสริญจากพระศาสดาเป็นต้นว่า เปรียบเสมือนด้วยพระจันทร์ เข้าไปยังตระกูลทั้งหลายไม่คั่นองกาย ไม่คั่นองจิต เป็นผู้ใหม่อยู่เป็นนิตย์ ไม่เย่อหยิ่ง วันหนึ่ง เมื่อประทับนั่ง ในท่ามกลางหมู่พระอริยเจ้า ทรงตั้งพระเถระไว้ในตำแหน่งผู้เลิศแห่งภิกษุทั้งหลาย ผู้ทรงธุดงค์และกล่าวสอนธุดงค์ว่า ภิกษุทั้งหลาย มหากัสสปะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ทรงธุดงค์ และสรรเสริญคุณแห่งธุดงค์¹

7. บุญญาธิการ

นับย้อนหลังไปแสนกัปแต่กัปนี้ พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ได้เสด็จอุบัติในโลก พระมหากัสสปเถระนี้ได้เกิดเป็นกฤณพินามว่า เวเทหะ ในพระนครทั้งสวดินับถือรัตนตรัยได้เห็น พระสาวกผู้เลิศทางธุดงค์นามว่า มหานิสกเถระ เลื่อมใสในปฏิปทาของท่าน จึงนิมนต์พระปทุมุตตรพุทธเจ้า พร้อมพระสงฆ์มาถวายภัตตาหาร แล้วตั้งความปรารถนาตำแหน่งนั้น พระพุทธเจ้าทรงตรวศดูด้วยพุทธญาณเห็นว่า ความปรารถนาของเขาส่งสำเร็จแน่นอน จึงทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาลประมาณแสนกัปพระพุทธเจ้า พระนามว่าโคดม จักอุบัติขึ้น ท่านจักเป็นสาวกที่ 3 ของพระพุทธเจ้านั้น มีชื่อว่า มหากัสสปเถระ อุปาสกนั้น ได้ฟังคำนั้นแล้ว รู้สึกเหมือนว่าสมบัดนั้น ตนเองจะได้ในวันพรุ่งนี้ ได้กระทำความบุญกรรมต่าง ๆ มาตลอดหลายพุทธันดร ในชาติสุดท้ายได้มาเกิดเป็นพระมหากัสสปเถระตามคำพยากรณ์ทุกประการ

8. ธรรมวาทะ

พระมหากัสสปเถระเป็นผู้หนักแน่นในข้อวัตรปฏิบัติ และเป็นแบบอย่างอันงดงามอย่างแท้จริง ดังมีเรื่องปรากฏเป็นตัวอย่างว่า เมื่อครั้งที่ท่านพำนักอยู่ ณ ปิปปิคูหา เมืองราชคฤห์ ได้มีเทพธิดาแปลงกายเป็นหญิงสาวมาปรนนิบัติท่าน ด้วยการเตรียมน้ำฉันและกวาดลานวัด เมื่อท่านทราบความจริง จึงได้ขับไล่นางไป ด้วยการทวาดไปว่า “ดูก่อนนางเทพธิดา เธอจงหลีกไป เธออย่าทำให้เราต้องถูกพระธรรมกถึกทั้งหลายในภายหลัง นิ่งถือพัตถ์อันวิจิตรพูดว่า เขาว่า นางเทพธิดาผู้หนึ่ง มาทำวัตรปฏิบัติ เข้าไปตั้งน้ำฉันน้ำใช้ถวายพระมหากัสสปเถระ ตั้งแต่นั้นไปเธออย่ามา ณ ที่นี้อีก จงกลับไปเสีย”²

¹ อก.เอก. (ไทย) 20/191/25.

² พ.ธ. (ไทย) 25/118/68.

ผู้ใดไม่มีความเคารพในเพื่อนพรหมจรรย์ ผู้นั้นย่อมอยู่ห่างพระสัทธรรม เหมือนแผ่นดินที่อยู่ห่างจากฟ้า

ผู้ที่มีหิริและโอตตปะประจําใจตลอดเวลา ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมองงาม ภาพใหม่ย่อมไม่มี

ภิกษุผู้พึงชานอ่อนแอ ถึงจะห่มผ้าบังสุกุลก็ไม่งาม ไม่ต่างจากสิงห์หนึ่งเสื่อ

ภิกษุผู้ไม่พึงชานมั่นคง มีปัญญา สํารวมอินทรีย์ห่มผ้าบังสุกุล ย่อมงามเหมือนราชสีห์บนยอดขุนเขา

9. นิพพาน

พระมหากัสสปเถระ เมื่อทำสังคายนาพระธรรมวินัยเรียบร้อยแล้ว ได้จำพรรษาอยู่ที่เวฬุวนาราม มีอายุประมาณ 120 ปี จึงนิพพาน ณ ระหว่างกลางกุกกุสุมปาทบรรพตทั้ง 3 ลูก ในกรุงราชคฤห์

พระมหากัสสปะ: ผู้นำคณะสงฆ์ชำระพระธรรมวินัย ต่อมาเมื่อพระผู้ใหญ่อีกรูปหนึ่งสำคัญมาก คือ พระมหากัสสปะ ซึ่งเดิมเป็นนักธุรกิจใหญ่ตัดสินใจออกบวชกับภริยาเพราะมองไม่เห็นประโยชน์จากการครองเรือน เจอกันครั้งแรกพระพุทธรูปองค์ทรงถอดผ้าสังฆาฏิของพระองค์มอบให้เลย แล้วทรงรับผ้าสังฆาฏิของพระมหากัสสปะนั้นมาพาดบนบ่าของพระองค์ หลังพุทธปรินิพพานเกิดความเปลี่ยนแปลงในคณะสงฆ์ครั้งใหญ่ นั่นคือบ้านที่ชาดผู้นำครอบครัวมานักหวั่นไหว ประเทศที่ชาดพระราชาธิบดีประชาชนก็ขวัญหนีดีฝ่อ สังฆมณฑลเมื่อชาดพระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งเป็นพระบรมศาสดาพระสงฆ์ก็แตกกัน ตอนนั้นทำท่าว่าจะแตกกันเป็นเสี่ยงๆ เพราะความคิดเห็นไม่ลงรอยกัน มีการกล่าวจ้วงจาบหยาบร้ายพระพุทธรูปว่า เสียดินิพพานไปก็ดีแล้วที่นี้ ร่ายอยากจะทำอะไรก็ได้ทำได้ จากนั้นเราสบายแล้ว อิสระภาพเกิดขึ้นแล้วมีภิกษุรูปหนึ่งพูดเช่นนั้นขึ้นท่ามกลางสงฆ์³

ความหมายของภาวะผู้นำ

ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำสำหรับบุคคลโดยทั่วไปจะมองเห็นภาพของการกระทำและอำนาจของผู้นำในกระบวนการทางสังคมเช่นผู้นำทางทหารผู้นำทางการเมืองหรือบุคลิกที่พิเศษของบุคคลที่ตนได้พบเห็น แต่ความเป็นจริงแล้วภาวะผู้นำไม่ใช่บุคคลจะมีลักษณะเช่นนี้เสมอไป ดังนั้นเพื่อความเข้าใจอันถูกต้องผู้เขียนจะได้รวบรวมความหมายของภาวะผู้นำจากผู้รู้ทั้งหลายดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่าภาวะผู้นำคือคุณสมบัติเช่นสติปัญญาความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม พระพุทธรูปองค์ตรัสไว้ในราโชวาทชาดกโดยการเปรียบเทียบผู้บังคับบัญชาเกี่ยวกับผู้นำและผู้ตามไว้ว่า

“เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไปถ้าโคจําฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจําฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรมประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์ เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจําฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจําฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน

³ Oknation [ออนไลน์] แหล่งเข้าถึงข้อมูล

ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข”⁴

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นความสำคัญของภาวะผู้นำที่มีต่อความอยู่รอดมีสวัสดิภาพ และสันติสุขของผู้ตามหรือสังคมและประเทศชาติทั้งหมดโดยเปรียบเสมือนจ่าโคและฝูงโค⁵

กิติ ตยัคคานนท์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ ศิลปะ หรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจ หรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการ และอำนวยความสะดวกในการใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือติดต่อกันและกันให้ร่วมกันกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินจะเป็นไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้”⁶

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำ ครอบคลุมในมิติที่กว้างขวางและหลากหลายกว่าเรื่องความกล้าหาญ และการตัดสินใจการเป็นผู้นำต้องมีความสามารถในการนำ ผลักดันและสั่งการให้กิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปตามเป้าหมาย และครองใจที่ต้องการซึ่งต้องประกอบไปด้วยความกล้าหาญ ความสามารถในการโน้มน้าวใจ และจังหวะเวลาในการตัดสินใจ”⁷

จากการศึกษาพอสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำนั้นใช้ความรู้ความสามารถ ใช้สติ ปัญญา หรืออำนาจอิทธิพลต่างๆ ของผู้นำในการจูงใจโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นหรือชักนำพาผู้อื่นให้ร่วมปฏิบัติงานหรือร่วมทำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

มูลเหตุในการทำสังคายนา

ท่านพระมหากัสสปเถระ แม้จะเป็นพระปาชอบอยู่ในป่าเป็นวัตร ซึ่งบางท่านอาจจะเข้าใจว่า ท่านไม่ยุ่งเกี่ยวกับการปกครองไม่เล่นการเมือง แต่เมื่อศาสนาเริ่มอันตรายเกิดขึ้น ท่านได้แสดงภาวะผู้นำออกมาเพื่อดำเนินการขจัดภัยดังกล่าวนี้ จะขอสรุปเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นภาวะผู้นำของท่านพระมหากัสสปเถระ ดังนี้

1. มูลเหตุในการทำสังคายนาครั้งนี้เกิดขึ้นมีภิกษุอยู่รูปหนึ่งชื่อสุภทัตะกล่าวว่า พอที่เถิด พวกท่านอย่าโศกเศร้า อย่าคร่ำครวญเลย พวกเรารอดพ้นดีแล้วจากพระมหาสมณะรูปนั้นที่คอยจ้ำจี้จ้ำไชพวกเราอยู่ว่า ‘สิ่งนี้ควรแก่พวกเธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่พวกเธอ’ บัดนี้ พวกเราปรารถนาสิ่งใด ก็จักทำสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใด ก็จักไม่ทำสิ่งนั้น”⁸

เมื่อพระมหากัสสปเถระได้ฟังดังนี้ก็รู้สึกสลดใจ ดำริว่าแม้พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปใหม่ๆ ยังปรากฏผู้มีใจวิปริตจากธรรมวินัยถึงเพียงนี้ ถ้าปล่อยไว้นานเข้า คำสอนทางพระพุทธศาสนาอาจถูกบิดเบือนไปได้ จึงได้ชักชวนคณะสงฆ์ทำสังคายนาว่า ท่านทั้งหลาย เอาเถิด พวกเราจะสังคายนาพระธรรมและพระวินัยกัน ก่อนที่ธรรมจะรุ่งเรือง ธรรมจะถูกคัดค้าน สิ่งมิใช่

⁴ ขุ.ชา. (ไทย) 27/134-136/184.

⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2546), หน้า 2 - 4.

⁶ กิติ ตยัคคานนท์, เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : เปลวอักษร, 2543), หน้า 22.

⁷ สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, วิสัยทัศน์ขุนคลัง, ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ผู้จัดการ, 2544), หน้า 77.

⁸ วิ.จู. (ไทย) 7/437/376.

วินัยจะรุ่งเรือง วินัยจะถูกคัดค้าน ก่อนที่พวกอธรรมวาทะจะมีกำลัง พวกอธรรมวาทะจะอ่อนกำลัง พวกอวินยวาทะจะมีกำลัง พวกอวินยวาทะจะอ่อนกำลัง⁹

2. เพื่อความยั่งยืนของพระธรรมวินัย และความถูกต้อง

3. เพื่อระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า

ข้อกำหนดในการสังคายนา

ในการสังคายนามีข้อกำหนดที่สามารถเป็นเหตุผลยืนยันถึงความจริงตามความถูกต้องของพระธรรมวินัย ดังนี้

1) ผู้เข้าร่วมสังคายนาต้องเป็นพระอรหันต์ และต้องมีปฏิสัมภิทา 4 คือเป็นความเชี่ยวชาญเกิดจากปริยัติธรรม ได้แก่

(1) เชี่ยวชาญในสารประโยชน์

(2) เชี่ยวชาญในหลักธรรม

(3) เชี่ยวชาญในภาษา

(4) มีความเชี่ยวชาญในการมีไหวพริบ

และต้องมีภิกษุ 6 นับเป็นคุณธรรมพิเศษที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมจนได้ฌาน ได้แก่

(1) อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ได้

(2) ทิพจักขุ มีตาทิพย์

(3) ทิพโสต มีหูทิพย์

(4) เจโตปริยญาณ การล่วงรู้จิตใจผู้อื่น

(5) ปุพเพนิวาสานุสติญาณ การระลึกชาติได้

(6) อาสวักขยญาณ การหลุดพ้นจากอาสวะ

2) จะต้องทำสังคายนาที่กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ เพราะเป็นแคว้นใหญ่ พระเจ้าอชาตศัตรูกำลังเรืองอำนาจ และที่นั่นก็มีพระเถระหลายรูป

3) เพื่อขอให้พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นองค์อุปถัมภ์เพื่อความราบรื่นในการสังคายนา

ภาวะผู้นำของพระมหากัสสปเถระในการทำสังคายนา

การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะของพระสงฆ์ซึ่งมาจากฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันย่อมจะมีความขัดแย้งกันทางความเชื่อ การศึกษา ทัศนคติ และข้อวัตรปฏิบัติ ดังนั้น การเรียนรู้และเข้าใจถึงบุคลิกลักษณะ และบทบาทของบุคคลย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างศรัทธา คือความเชื่อมั่นเพื่อให้ได้รับการยอมรับและสนับสนุนในการทำงานที่ต้องความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ท่านพระมหากัสสปะอาศัยการประนีประนอม การประสานความสามัคคี พิทักษ์ผลประโยชน์ของส่วนรวม นับเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข หากตรงกันข้ามย่อมจะทำให้เกิดความแตกแยกและเกิดความล่มสลายในที่สุด

เมื่อท่านพระมหากัสสปเถระจำทำการสังคายนาพระธรรมวินัย ท่านได้แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำที่ดี นับเป็นต้นแบบในการนำคณะสงฆ์ไปสู่เป้าหมายได้ ดังจะกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

1) การวางแผนงาน (Planning)

⁹ วิ.จ. (ไทย) 7/437/376.

ท่านพระมหากัสสปะ หลังจากได้ยินคำพูดของพระบางรูปที่กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยดังกล่าวแล้ว ได้ปรารถนาที่จะรวบรวมพระพุทธรูปหนึ่งให้เป็นหนึ่งเดียว จึงปรึกษากับคณะสงฆ์แล้วได้กำหนดระยะเวลาที่จะทำสังคายนา

2) การจัดหาบุคลากร

การจะทำสังคายนานั้นต้องอาศัยพระเถระผู้มีความสามารถ รอบรู้ในพระธรรมวินัย หลังจากได้ปรึกษากับพระภิกษุทั้งหลายแล้วได้รับฉันทานุมัติให้ท่านเป็นผู้คัดเลือกพระภิกษุสงฆ์เพื่อทำสังคายนา ท่านพระมหากัสสปะจึงคัดเลือกพระอรหันต์ได้ 499 รูป เพราะท่านเป็นผู้เคารพในหมู่สงฆ์จึงยังมิได้คัดเลือกพระอรหันต์ซึ่งขณะนั้นยังเป็นเสขบุคคลอยู่ เมื่อเป็นเช่นนั้นภิกษุทั้งหลายได้กราบเรียนท่านพระมหากัสสปะดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านพระอรหันต์นั้นยังเป็นเสขบุคคลก็จริง แต่ไม่กล้าเอียงเพราะความชอบ เพราะความชัง เพราะความหลง เพราะความกลัว อนึ่งท่านพระอรหันต์นั้นได้ศึกษาพระธรรมและวินัยเป็นอันมากในสำนักของพระผู้มีพระภาค ถ้าเช่นนั้น ขอพระเถระโปรดเลือกท่านพระอรหันต์ด้วย” ดังนั้น ท่านพระมหากัสสปะจึงเลือกท่านพระอรหันต์¹⁰ ข้อนี้แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้นำแบบธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง พร้อมกันนี้ท่านได้คัดเลือกพระอุบาลีเถระ ผู้มีความชำนาญในพระวินัยเป็นผู้ตอบปัญหาเกี่ยวกับพระวินัย เพราะท่านได้รับการยอมรับและยกย่องจากพระพุทธรองคเณศในด้านนี้

3) การจัดการองค์กร (Organizing)

ก่อนจะทำการสังคายนาท่านได้ชักชวนให้ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ทฤตโธรม ต่อมาภิกษุผู้เถระทั้งหลายได้เดินทางไปกรุงราชคฤห์เพื่อสังคายนาพระธรรมและวินัย จึงได้ปรึกษากันดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญการปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ทฤตโธรม ถ้ากระไร พวกเราจะปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ทฤตโธรมในเดือนแรก จะประชุมสังคายนาพระธรรมและวินัยตอนกลางเดือน”

ในการนี้ที่ประชุมได้ปรับอาบัติพระอรหันต์ทั้งหมด 5 ข้อ ในจำนวน 5 ข้อนั้นมี 2 ข้อที่เกี่ยวกับสตรี (มาตุคามโดยตรง ในพระวินัยปิฎกเล่มที่ 7 ได้บันทึกข้อความที่ปรับอาบัติพระอรหันต์ความว่า “ท่านอรหันต์ การที่ท่านให้มาตุคาม ถวายอภิวาทพระสรีระของพระผู้มีพระภาคก่อน พระสรีระจึงเปียกเปื้อนน้ำตาของมาตุคามเหล่านั้นผู้ร้องไห้ เรื่องนี้ปรับอาบัติทุกกฏแก่ท่าน ท่านจงแสดงอาบัติทุกกฏนั้น”¹¹ และข้อความว่า “ท่านอรหันต์ การที่ท่านชวนชวายเป็นมาตุคามบวชในพระธรรมวินัยอันพระตถาคตประกาศไว้แล้ว เรื่องนี้ปรับอาบัติทุกกฏแก่ท่าน”¹² เนื่องจากในพระไตรปิฎกภาษาไทยทุกฉบับแปลข้อความที่พระสังคีติกาจารย์ดำหนิพระอรหันต์เป็นการปรับอาบัติทุกกฏ¹³ จึงเป็นเหตุผลให้มีผู้วิจารณ์เรื่องพระอรหันต์ปรับอาบัติพระอรหันต์ในคราวสังคายนา

ในข้อนี้ ท่านพระมหากัสสปะเถระได้เปิดโอกาสให้พระอรหันต์ชี้แจงข้อกล่าวหาตามที่กล่าวมานั้น โดยเฉพาะกรณีให้สตรีเข้าถวายบังคมพระบรมสรีระศพก่อน ต้องนึกถึงสภาพตามความเป็นจริงในวันที่จะเผาศพของบุคคลทั้งหลาย มีคนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก ทั้งมหา

¹⁰ วิ.จ. (ไทย) 7/437/376.

¹¹ วิ.จ. (บาลี) 7/443/280, วิ.จ. (ไทย) 7/443/344.

¹² วิ.จ. (บาลี) 7/443/280, วิ.จ. (ไทย) 7/443/385.

¹³ ศึกษารายละเอียดคำแปลการปรับอาบัติทุกกฏพระอรหันต์ได้ใน พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม

11 พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค 3 อนุสรณ์งานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ พุทธศักราช 2500, (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2500), ข้อ 622 หน้า 261-263.

เถระ พระเถระ พระภิกษุ กษัตริย์ พระบรมวงศ์นวงศ์ เสนาบดี ทหาร เศรษฐี คหบดี พราหมณ์ ประชาชนทุกหมู่ งานครั้งนั้นเป็นงานบรมศพของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระศาสดาชาวพุทธ ในวันนั้นจึงมีพุทธบริษัท 4 มากันเป็นจำนวนมาก การกลับกลายเป็นว่าบุคคลที่ได้รับอนุญาตให้ไปถวายบังคมพระสรีระศพของพระพุทธเจ้าก่อนใครทั้งหมดเป็นมาตุคาม (สตรี) พระเถระชั้นผู้ใหญ่ขึ้นถวายบังคมภายหลังมาตุคาม การกระทำของพระอานนท์ที่เป็นเหตุให้ภิกษุพวกรู้สึกขุ่นเคืองและประชาชนตำหนิเป็นเสียงอื้ออึง วิพากษ์วิจารณ์มากทั่วทุกหนทุกแห่งเสียงอื้ออึงเกี่ยวกับการให้สตรีได้ถวายบังคมพระบรมสรีระก่อน

นี่เป็นเหตุการณ์ที่ยังใหม่ ส่วนเสียงของประชาชนที่ตำหนิพระอานนท์ที่ชวนขวยให้สตรีบวชจะมีมานาน พระเถระอรหันต์เหล่านั้นท่านคงมีข้อมูลมากพอสมควร เพราะท่านต้องไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือจาริกแสดงธรรมไปในที่ต่างๆ ได้ยินได้ฟังมา พระอรหันต์เหล่านั้นจึงถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องจัดการเสียงอื้ออึงวิพากษ์วิจารณ์ให้ประชาชนเข้าใจให้ถูกต้อง เหมือนการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้าเมื่อมีผู้ทำผิด มีผู้ตำหนิจะทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ไตร่ตรองผู้ก่อเหตุ ทรงตำหนิผู้ที่ก่อเรื่อง และชี้โทษ พระอรหันต์ท่านคงถือแบบอย่างในการบัญญัติพระวินัย มาใช้กับพระอานนท์ ซึ่งถือเป็นจารีตประเพณีเมื่อมีภิกษุทำผิด ประชาชนตำหนิ พระพุทธศาสนา มีทัศนวิสัยในการฟังเสียงของประชาชน และพระวินัยบัญญัติที่พระพุทธเจ้าบัญญัติให้ภิกษุและภิกษุณีปฏิบัติตามที่มาจากเสียงตำหนิของประชาชนบ้าง ภิกษุบ้าง ภิกษุณีบ้าง คำตำหนิที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกนั้นไม่ใช่พระอรหันต์ตำหนิแต่พระอรหันต์ได้ฟังเสียงตำหนิมาจากประชาชนและภิกษุพวกรู้สึก เป็นโอกาสอันดีจึงนำมาบอกกล่าวในที่ประชุมสังคายนาเพื่อที่จะปลดปล่อยเสียงอื้ออึงนั้นให้กับพระอานนท์ และสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นในพุทธบริษัท ซึ่งพระอานนท์ก็ยอมรับผิดในการกระทำทุกอย่างที่ถูกตำหนิ และได้ชี้แจงทุกประเด็น คำชี้แจงของพระอานนท์ พระเถระทั้งหลายจะได้นำไปชี้แจงให้พุทธบริษัททราบต่อไป

พระอานนท์เป็นแบบอย่างที่ดีเลิศในการที่ไม่มีทิฐิมานะ ท่านยอมรับความเห็นของสงฆ์ส่วนรวม ทั้งๆ ที่ท่านไม่เห็นว่าจะเป็นความผิด แต่เมื่อเป็นมติสงฆ์ส่วนรวมท่านก็ยอมปลงอาบัติ พระอานนท์เป็นผู้มีการศึกษาดีเยี่ยมผู้หนึ่งในสมัยนั้น เรื่องระเบียบเกี่ยวกับสังคัมในสมัยนั้นท่านคงมีความรู้เป็นอย่างดี เพราะผู้ที่เป็นผู้ทำหน้าที่อุปฐากของพระพุทธเจ้าต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ไกล รอบรู้เฉลียวฉลาด

4) การอำนวยการ (Directing) เมื่อได้คัดเลือกและทำความเข้าใจแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลผู้เข้าร่วมสังคายนาเป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่ายแล้ว ท่านก็ได้ดำเนินการในฐานะผู้อำนวยการร่ายกรองพระธรรมวินัยตามมติของคณะสงฆ์ โดยการกำหนดสถานที่ทำสังคายนา ระยะเวลาที่เหมาะสม การติดต่อประสานงานกับส่วนราชการ คือ พระเจ้าแผ่นดินเพื่อขอรับการอุปถัมภ์ โดย ขอรับความอุปถัมภ์จากพระเจ้าอชาตศัตรู และกำหนดสถานที่ดำเนินการ คือ ถ้ำสัตตบรรณคูหา

5) การรายงาน (Reporting)

ท่านได้รายงานการทำสังคายนาพระธรรมวินัยให้คณะสงฆ์ทราบถึงจุดมุ่งหมายในการดำเนินการครั้งนี้ และผลของการทำสังคายนาด้วย ผลจากการทำสังคายนา คือ มีการเรียบเรียงพระวินัยและพระธรรมเป็นหมวดหมู่ มีการปรับอาบัติพระอานนท์ มีการลงพรหมทัณฑ์พระฉนณะ มีการยอมรับมติของพระมหากัสสปเถระให้คงสิกขาบทเดิมไว้ทั้งหมด และเพราะความเห็นไม่สอดคล้องกันในเรื่องสิกขาบทเล็กน้อย พระเถระบางพวกว่าเว้นจากปาราชิก 4 เสียจนเกินไปเล็กน้อย เป็นต้น สงฆ์จึงมีมติเห็นชอบกับพระมหากัสสปเถระว่า จะไม่เพิกถอนสิกขาบท และไม่บัญญัติในสิ่งที่ไม่ได้ทรงบัญญัติ

สรุป

นับได้ว่า พระมหากัสสปเถระเป็นผู้มีบทบาทในการดำรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย คือ การทำสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นหมวดหมู่ โดยการถามตอบเพื่อคัดกรอง ท่องจำด้วยวิธีมุขปาฐะ หากท่านมิได้แสดงภาวะผู้นำให้ปรากฏในครั้งนั้น จะส่งผลเสียต่อการตีความและทำให้การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยคลาดเคลื่อนแตกต่างกันไปอีกมาก นับว่า การสังคายนาครั้งที่ 1 นี้ เป็นการรวบรวม ร้อยกรอง ซักซ้อม ตรวจสอบพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ ข้อนี้ นับเป็นคุณูปการที่ท่านพระมหากัสสปเถระได้กระทำไว้ต่อพระพุทธศาสนาและแบบอย่างอันดีงามสืบมาถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค 3 อนุสรณ์งานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ พุทธศักราช 2500. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2500.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

กิติ ตยัคคานนท์. เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : เพลวอักษร, 2543.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). ภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2546.

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์. วิสัยทัศน์ขุนคลัง. ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : ผู้จัดการ, 2544.

ค. ข้อมูลออนไลน์

Oknation [ออนไลน์] แหล่งเข้าถึงข้อมูล

<http://oknation.nationtv.tv/blog/ra/2012/02/21/entry-6> ณ วันที่ 18 มีนาคม 2560.